

Näköala

TŠEKKIIN

Suomi-Tšekki-seura ry:n julkaisu

I/2013

SUOMI-TŠEKKI- SEURA RY

SUOMI-TŠEKKI-SEURA RY

Työpajankatu 2, rak. 1 G,
00580 Helsinki

Puh. 050-562 2536

Kotisivut: www.suomi-tsekki-seura.fi

Sähköposti: info@suomi-tsekki-seura.fi

Seuran tilinumero:

Nordea 132330-109472

Jäsenmaksu vuonna 2013: eur 22,00
53. vuosikerta

NÄKÖALA TŠEKKIIN

Näköala Tšekkiin on Suomi-Tšekki-seura ry:n virallinen jäsenlehti, joka ilmestyy 1–2 kertaa vuodessa ja postitetaan kaikille seuran jäsenille ja yhteistyökumppaneille.

Julkaisija:

Suomi-Tšekki-seura ry

Päätoimittaja:

Jari Aula

jariaula@hotmail.com

Lehden toimituskunta:

Jari Aula

Heikki Larmola

Petteri Peuranen

Sirpa Seppälä

Lehteen kirjoittaneet vastaavat kaikki omista kirjoituksistaan.

Taitto: Nina Juslin

Etu- ja takakansi: Tšekkiläinen herkkuanos oluen kera.

Kansikuvat: Petteri Peuranen

ISSN: 1459-420X

Painopaikka: Näkövammaisten Keskusliiton kirjapaino 2013

SISÄLTÖ

Puheenjohtajan palsta 3

Tšekkoslovakia hävisi kartalta 20 vuotta sitten,
2. osa: Liittovaltion kaksi syntymistä 4

Uutiskooste alkuvuoden 2013 tapahtumista
Tšekissä 8

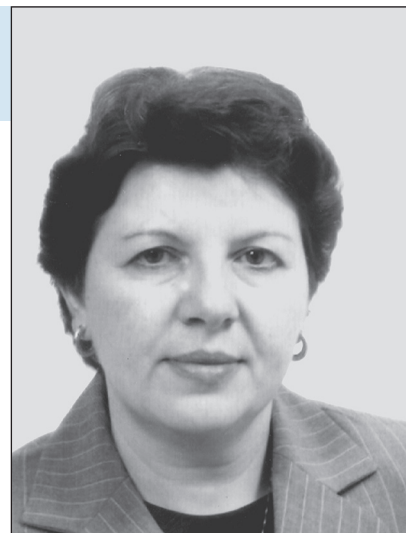
Piparjuuri (křen) – tšekkiyeittiön
kirpeä herkku 10

Kansa äänesti – Zeman valittiin 11

Kiinnostus tšekin kielen opiskeluun
edelleen suurta 15

**Staroměstské náměstí ja vanha raatihuone
Prahassa.**

Hyvät lukijat!

Suomi-Tšekki-seuran vuosikokous pidettiin maaliskuussa tällä kertaa vaihtelun vuoksi tšekkiläistyyllisessä Milenka-ravintolassa. Tšekin suurlähetystön uusi konsuli ja kulttuuri- ja ystävyysseura-asioista vastaava **Dana Knapíková** saapui paikalle tervehtimään seuran jäseniä. Hän toivoi yhteistyömme suurlähetystön kanssa jatkuvan ja välitti terveiset suurlähettiläs **Martin Tomčolta**, joka tarjosi suurlähetystön tilojen käyttöä mahdollisille seuran järjestämille tapahtumille.

Vuosikokous sääntöjen mukaisesti käsitteli ja hyväksyi seuran tilinpäätöksen mukaan lukien toimintakertomuksen vuodelta 2012 sekä vahvisti toimintasuunnitelman ja talousarvion vuodelle 2013. Valittiin kymmenen jäsentä seuran hallitukseen tälle toimikaudelle. Vanhassa hallituksessa vaihtui kaksi jäsentä. Hallituksen 1. varapuheenjohtajaksi valittiin **Hanne Lempinen** ja 2. varapuheenjohtajaksi **Sirpa Seppälä**, joka toimii myös seuran yhdyshenkilönä sekä seuran järjestämien tšekin kielen kurssien opettajana. Lehden päätoimittajana jatkaa **Jari Aula**.

Vuoden alussa Suomi-Tšekki-seura osallistui perinteisesti Helsingin matkamessuille ystävyysseurojen yhteisellä osastolla. Mainostimme seuraamme jakamalla jäsenlehtiä ja esittelimme Tšekin tasavaltaa matkaesitteiden ja opaskirjojen välityksellä. Toukokuussa seuramme aktiivijäsenet olivat mukana edellisten vuosien tapaan myös Eurooppa-päivän tapahtumassa, jossa yhdessä Tšekin suurlähetystön kanssa esiteltiin ystävämaatamme yleisölle. Suomi-Tšekki-seura pyrkii mahdollisuuksien mukaan edistämään kulttuuri-, urheilu- ja muuta toimintaa Suomen ja Tšekin välillä. Seuran kotisivuilla ilmoi-

tetaan Tšekkiin liittyvistä tapahtumista, joihin seuran jäsenet ovat lämpimästi tervetulleita.

Tähän Näköala Tšekkiin -lehden julkaisuun olemme saaneet Tšekin ulkoministeriöltä entistä vähemmän rahaa, koska yleinen trendi nykyään on lehden julkaiseminen sähköisessä muodossa, mikä on halvempaa. Myös Suomen opetusministeriön avustus seuralle väheni selvästi verrattuna edelliseen vuoteen. Seuran hallitus pitää kuitenkin hyvin tärkeänä sitä, että voimme jatkossakin julkaista Näköala Tšekkiin -lehtiä paperiversiona sisällöstä ja laadusta tinkimättä. Pyrimme edelleen siihen, että vuodessa ilmestyisi kaksi numeroa, vaikka lehdet saattavatkin olla vähentyneiden resurssien vuoksi joskus ohuempia kuin tähän saakka. Mielestämme on tärkeä pitää lehden avulla yhteyttä seuran jäseniin. Tšekin kielen kurssien järjestäminen seuran jäsenille sekä muille kiinnostuneille on edelleen merkittävä osa Suomi-Tšekki-seuran toiminnasta. Tämä toiminta saa nykyään myös tukea Tšekin valtiolta, joka on myöntänyt tälle vuodelle raha-avustusta kielikurssitoiminnalle.

Toivomme, että seuraatte myös uutisia kotisivuillemme ja otatte yhteyttä seuran hallitukseen, jos teillä on ideoita, miten toimintaamme voidaan kehittää pienilläkin resursseilla. Tarvitsemme lisää aktiivisia jäseniä, jotka tuovat esiin toiveita ja uusia ajatuksia seuran toiminnasta.

Toivotan kaikille Suomi-Tšekki-seuran jäsenille mukavaa ja virkistävää kesää!

Blanka Lemmetyinen

Tšekkoslovakia hävisi kartalta 20 vuotta sitten

2. osa: Liittovaltion kaksi syntymistä

Itävallan viranomaiset luovuttivat vallan tšekkien kansallisneuvostolle 28.10.1918 Prahassa. Kaksi päivää myöhemmin protestanttiset slovakit ilmoittivat Turčiansky Sv. Martinin kaupungissa liittyvänsä tšekkeihin itsenäisen Tšekkoslovakian valtion muodostamiseksi. Slovakian osalta asia ei ollut kuitenkaan sillä selvä, ei liioin Böömin ja Määrin saksalaisten asuttamilla sudeettialueilla. Etuoikeutettu saksalaisväestö ei tahtonut sopeutua siihen, että se oli jäänyt vähemmistöksi uudessa slaavivaltiossa, ja se ryhtyi kapinaan alueidensa liittämiseksi joko Itävaltaan tai sitten suoraan Saksaan, jos Itävalta liittyisi siihen. Tšekkien sotilaat palauttivat sudeetti-alueet takaisin tasavallan yhteyteen voimalla. Siinä auttoi se, etteivät liittoutuneet hyväksyneet pieneksi saksankieliseksi valtioksi kutistuneen Itävallan liittymistä Saksaan, kuten nämä olisivat toivoneet. Budapestin uusi hallitus kreivi **Károlyin** johdolla tarjosi puolestaan slovakeille autonomiaa Unkarin yhteydessä.

Neuvostomiehityksen uhrin muistomerkillä.

Kommunistit vallankahvassa

Kun sitten kommunistit ottivat vallan Budapestissa, Unkarin neuvostotasavallan puna-armeija tunkeutui myös Slovakiaan, jossa myös perustettiin – erään tšekkiläisen kommunistin johdolla – neuvostotasavalta. Internationalistisista tasa-arvo-opeistaan huolimatta unkarilaiset kommunistit eivät kohdelleet slovakkeja juurikaan sen arvostavammin kuin taantumukselliset edeltäjänsä. Niinpä tšekkien armeija hääti kommunistit Slovakiasta samalla, kun heidät kukistettiin Unkarissa Romanian armeijan avulla. Versaillesin kokonaisrauhan yhteydessä solmitussa Trianonin rauhansopimuksessa vuonna 1920 Unkari joutui tunnustamaan tapahtuneen, ja luovuttamaan Slovakian lopullisesti Tšekkoslovakian tasavallalle. Slovakiaan jäi huomattava unkarilaisvähemmistö, joskaan ei läheskään niin suuri kuin sudettisaksalaiset Böömissä ja Määrissä. Sekä tšekeille että slovakeille jäivät vähemmistöongelmat. Sen lisäksi heidän välilleen alkoi kasautua ongelmia sitä mukaa, kun slovakien asema parani ja taloussuhdan- teet painuivat suureen lamaan.

Turhia haaveita

Tšekkoslovakian edustajat antoivat epämääräisiä lupauksia liittoutuneille Sveitsin kaltaisen kansallisuuksien liittovaltion muodostamisesta. Jo ennen itsenäistymistä ollessaan USA:ssa hankkimassa Amerikan tukea tulevalle Tšekkoslovakialle **Masaryk** oli mennyt Pittsburghissa lupaamaan slovakeille itsehallintoa uudessa tasavallassa. Näitä lupauksia ei kuitenkaan pidetty. Tšekkoslovakia pysyi yhtenäisvaltiona syksyyn 1938 saakka. Masaryk arvioi, että valtiosta tulisi elinkelvoton, jos sudeetti-alueet saksalaisineen päästettäisiin irtautumaan siitä. Toisaalta Tšekkoslovakia pysyi liittoutuneiden suosikkina, kuten sen itäosiin liitettiin vielä slaavilaisten ruteenien ja ukrainalaisten asuttama Karpa-to-Rutenia.

Hallinnollisia ongelmia

Kun Tšekkoslovakian valtio syntyi, unkarilaisten sortopolitiikan seurauksena koulutettuja slovakkeja ei ollut tarjolla uuden valtion itäosan hallintotehtäviin tai elinkeinoelämän johtotehtäviin. Niinpä tšekit miehittivät nämä paikat. Vasta 1930-luvulle tultaessa ja yleismaailmallisen laman jo vaikuttaessa heitä olisi ollut, kiitos tšekkiläisen keskuksellisen hallinnon. Nyt työttömyysluvut olivat korkealla, ja tšekit luonnollisesti tarrautuivat asemiinsa. Slovakkeja harmitti lisäksi Prahan keskushallituksen, etenkin presidentti Masarykin ja hänen ulkoministerinsä **Benešin** markkinoima ”tšekkoslovakismi”, joka yritettiin ulottaa peräti kieleen asti. Tämän ideologian mukaan tšekit ja slovakit olivat samaa kansaa ja slovakin kieli vain yksi tšekin murteista. ”Tšekkoslovakismi” ei kuitenkaan ollut varsinaisesti suunnattu slovakkeja vastaan, vaan sen todellisuudessa tarkoituksena oli heikentää saksalaisvähemmistön asemaa korostamalla slaavilaisen väestön ylivoimaa saksalaisia vastaan. Slovakit eivät voineet sitä hyväksyä. Slovakiaa ei myöskään ollut onnistuttu teollistamaan, jolloin yleismaailmallinen lama iski maahan kovaa. Maataloustuotteet eivät käyneet kaupaksi, kun hinnat pysyivät korkeina. Niinpä lama pudotti Slovakian ja Karpato-Rutenian, kuten muutkin Saksasta itään ja kaakkoon sijaitsevat maat jo valmiiksi alhaiselta lähtötasolta tosi köyhien maiden joukkoon.

Kirjava valtakunta

Kaiken kaikkiaan Tšekkoslovakia oli erittäin epätasaisesti kehittynyt maa. Varsinainen Tšekki eli Böömi vastasi hyvinkin kehittyneitä länsieurooppalaisia teollisuusmaita. Määri eli Moravia oli sitä selvästi maatalousvaltaisempi ja jonkin verran köyhempi. Slovakia oli enää suunnilleen Puolan ja Unkarin tasolla ja Karpato-Rutenia, kuten sen aikaiset Balkanin maat.

Lama koetteli myös Tšekkiä, jonka kevyen teollisuuden tuotteet eivät menneet kaupaksi, kun muissa maissa ei ollut varaa ostaa niitä. Lisäksi Tšekkoslovakia kokonaisuudessaan kärsi lamasta kauemmin kuin esimerkiksi Suomi ja Saksa, jossa **Hitlerin** jälleen varustautuminen lakaisi työttömyysongelman maton alle, eikä natsien talouden kestävä pohja tullut näkyviin ennen kuin vasta uudessa maailmansodassa. Sudeettisaksalaiset suuntasivatkin katseensa kadehtien rajan taakse, jossa natsit näyttivät saaneen maansa jaloilleen. Niinpä he alkoivat joukoittain kannattaa **Konrad Henleinin** ”Sudeettisaksalaista puoluetta”, joka

osoittautui pian Hitlerin Kansallissosialistien etäispääätteeksi Tšekkoslovakiassa. Tšekkien lähtötaso oli maan muita kansallisuuksia – saksalaisia lukuun ottamatta – kuitenkin niin paljon korkeammalla tasolla, etteivät he pudonneet laman aikana yhtä alas kuin nämä.

Slovakian malli

Slovakit sen sijaan osoittivat, ettei kurjuuteen vajotessa välttämättä siirrytä äänestämään vasemmistoa. Pappi **Andrej Hlinkan** jo ennen Tšekkoslovakian syntymistä perustama populistipuolue HSLS oli siellä ylivoimaisen suosittu. Se ei kuitenkaan Hlinkan eläessä ollut vielä separatistinen puolue, eikä liioin fasistinen liike, vaikka siihen oli liittynyt sekä separatistisia että fasistisia aineksia. Se tyytyi vaatimaan slovakkeille lisää oikeuksia ja Masarykin aikoinaan lupaamaa autonomiaa, ja älähti aina, jos Prahan keskushallitus näytti keskittävän liikaa hallintoa ja taloutta pääkaupunkiin.

Kohtalokas vuosi

Koitti syksy 1938. Münchenissä eurooppalaiset suurvallat – Neuvostoliittoa lukuun ottamatta – päättivät, että Tšekkoslovakian on luovutettava ns. sudeettialueet Saksalle. Tämä rampautti koko valtion, kun se menetti tuotantoaan, väestöään ja vahvistetut puolustuslinjansa viholliselle. Ennen sopimuksen syntyä kaikki Tšekkoslovakian puolueet – tietenkin sudeettisaksalaisia lukuun ottamatta – vakuuttivat valmiuttaan taistella maansa puolesta, myös Slovakian populistipuolue HSLS. Kohta uuden johtonsa alaisena – Hlinka oli kuollut juuri ennen Münchenin sopimusta – HSLS tai sen fasistisin siipi alkoi neuvotella Saksan kanssa. Samalla se voimisti autonomiavaatimuksiaan, jolloin Karpato-Rutenian edustajat seurasivat perässä.

Tynkä-Tšekkoslovakia jakautuikin nyt kolmeen osavaltioon, joissa kaikissa demokratia kukistui natsien vaatimuksesta ja syntyi autoritaarinen oikeistoblokkien valta. Juuri ennen sotaa kaikki kansalliset osatasavallat menettivät enemmän tai vähemmän muodollisen itsenäisyytensä. Hitler valtasi Böömin ja Määrin ja alistti ne Böömin ja Määrin protektoraateiksi.

Slovakiaa natsidiktattori uhkasi unkarilaismiehityksellä, jollei se katkaisisi suhteita tšekkeihin ja julistautui ”itsenäiseksi” tasavallaksi Saksan suojeluksessa. Karpato-Rutenian Hitler luovutti unkarilaisille, jotka olivat jo innokkaina tulossa sitä valtaamaan.

Slovakia vasallivaltiona

Slovakia teki työtä käskettyä. Se karkotti tšekit, julistautui ”itsenäiseksi” ja pyysi Saksan suojelusta. HSLS:n uusi johtaja, niin ikään pappi, **Jozef Tiso** valitutti itsensä maan johtoon. Hänestä tuli paikallisdiktattori Hitlerin ”satraappina”, vähän samaan tapaan kuin Bagdadin kalifaatin tai Persian suurkuninkaiden aikoihin itsenäiset maaherrat.

Saksan tappio alkoi olla selvä: neuvostoarmeija oli jo Puolassa ja Romaniassa tulossa, ja länsivallat ylittämässä Reiniä. Slovakian armeijan osat ja kansallisneuvosto ryhtyivät viime hetkellä 29.8.1944 kapinaan saksalaisia ja kotimaista diktatuuria vastaan ja Tšekkoslovakian uudelleen perustamisen puolesta. Vaikka saksalaiset onnistuivat vielä kukistamaan kapinan, slovakit lunastivat tällä tavalla paikkansa liittoutuneiden joukossa. Pakolaishallituksen presidentti Beneš, joka palasi aikanaan kotimaahansa uuden Tšekkoslovakian kolmannen tasavallan presidenttinä, yritti vielä kannattajineen herättää vanhaa ”tšekkoslovakismia” henkiin, mutta aika oli ajanut jo sen ohi ja uudet keskustavasemmistolaiset poliittiset voimat jyräsivät sen yli.

Uusi liittovaltio muodostuu

Uusi tasavalta perustettiin kahden tasa-arvoisen kansakunnan, tšekkien ja slovakien valtioksi. Saksalaiset häädettiin ulos maasta. Slovakian unkarilaisillekin yritettiin tehdä samoin, mutta se ei oikein onnistunut, koska Neuvostoliitto oli nostamassa unkarilaisia kommunisteja valtaan. Tšekkoslovakian kommunisteille – Moskovon ulkopuolisella tuella – oli kuitenkin tärkeämpää keskitetty valta heidän omissa käsissään kuin kaksi aidosti tasa-arvoista kansakuntaa. Kohta heille voitollisten vaalien jälkeen kommunistit, tšekkiläisten ei-kommunistien innokkaalla tuella, siirsivät slovakien itsehallinnon kokonaisuudessaan Prahassa istuvan yhteenäisvaltion kommunistisen sisäministerin **Václav Nosekin** alaisuuteen. Lopullisen vallanoton jälkeen 1948 myös Slovakian kommunistit alistettiin Tšekkoslovakian kommunistisen puolueen paikallisjärjestöksi. Lopullisen iskun antoi puoluejohtaja **Novotný** vuoden 1960 perustuslain yhteydessä viemällä Slovakian alueparlamentilta ja -hallitukselta lopunkin vallan ja lakkauttamalla koko paikallishallituksen. Ennen vuoden 1968 Prahan kevättä Tšekkoslovakia oli keskitetysti kommunistipuolueen keskuskomitean puhemiehistöstä johdettu yhteenäisvaltio, jossa valitsi tšekkiläisten kommunistien kiistaton hegemonia, Novotný näet ei pitänyt slova-

keista eikä arvostanut heitä.

Tšekkoslovakia vakiintuu ja demokratia valtaa alaa

Novotnýn ylimielisyys koitui hänen kohtalokseen. Vierailullaan Slovakiassa Novotný onnistui loukkaamaan isäntiään ja emäntiään niin perusteellisesti ja moukkamaisesti, että slovakit päättivät päästä hänestä eroon. Myös tšekit halusivat päästä hänestä, koska he alkoivat kyllästyä diktatuuriin ja sen epäonnistumisiin talousasioissa. Koitti Prahan kevät!

Tšekkoslovakian kommunistisen puolueen keskuskomitea valitsi puolueen johtoon sen ensimmäiseksi sihteeriksi 5.1.1968 ensimmäistä kertaa slovakin, **Alexander Dubčekin**. Tšekkoslovakiassa alkoi tapahtua. Ensin poistettiin sensuuri muiden Varsovan liiton johtajien kauhuksi. Sitten ryhdyttiin demokratisoimaan maan poliittista järjestelmää, itsenäistämään talouselämää ja soveltamaan kannattavuusperiaatetta sosialististen yritysten menestyskriteerinä. Alettiin myös suunnitella yhteenäisvaltion muuttamiseksi tšekkien ja slovakien federaatioksi. Tälle nimenomaan slovakit antoivat etusijan muihin uudistuksiin nähden.

Neuvostoliitto ja sen kolme liittolaista puuttuivat rajuin ottein asioihin ja miehittivät maan. Itä-Saksan **Walter Ulbricht** olisi innokkaasti toivonut maansa osallistuvan miehitykseen, mutta saksalaisen kansanarmeijan käskettiin jäädä kotiin, ettei se herättäisi liian pahaa verta Tšekkoslovakian väestön keskuudessa. Ilman saksalaisiakin miehitys herätti tarpeeksi pahaa verta. Venäläisiä oli siihen saakka muisteltu vuoden 1945 kevään vapauttajina, ja nyt he tulivat kutsumatta kylään ja toivat repression tullessaan. Olihan tosin kutsukin olemassa. Sen esittäjinä oli vain muutama vanha stalinisti, joilla ei ollut lainkaan kannatusta kotimaassaan, mutta jotka siitä huolimatta – tai ehkä juuri siksi – olivat valmiita maanpetturuuteen. Miehityksen jälkeen palattiin vanhoja luutuneita portaita pitkin lähtöruutuun. Keskusjohtoisuus palasi. Demokratian kannattajat puhdistettiin pois puolueesta, ja muut diktatuurin vastustajat häädettiin ulkomaille ennen rajojen uutta sulkemista.

Mitä sitten tapahtui?

Yksi uudistus kuitenkin jäi, koska Neuvostoliitolla ei ollut mitään sitä vastaan. Tšekkoslovakiasta tuli tšekkien ja slovakien federaatio. Slovakit näyttivät siis voittaneen: oli liittovaltio ja kaksi osatasavaltaa, kaikilla oma hallitus ja parlamentti. Tšekki oli

virallinen kieli Tšekin osatasavallassa ja slovakin kieli Slovakiassa. Liittovaltion toiminnassa oli silti yksi suuri mutta: kommunistinen puolue oli edelleen koko maan hallitseva organisaatio Slovakian puolueen ollessa edelleen sen alueellinen alajärjestö. Päätökset tehtiin edelleen puolueen keskuskomiteassa tai keskuskomitean puhemiehistössä, minkä jälkeen ne jätettiin sekä liittovaltion että osatasavaltojen elimille vahvistettaviksi. Puolueen johtoon tuli sen jälkeen, kun Dubček oli häädetty syrjään, toinen slovakki **Gustáv Husák**, joka oli ollut jo Slovakian vuoden 1944 aikaisen kansannousun johtavia poliitikkoja. Hänen kansallisuudellaan ei tosin ollut tässä yhteydessä merkitystä. Husákin todellinen isäntä oli Moskovan Kremlissä. Hän oli loppuun saakka kuuliainen **Leonid Brežněville** niin kauan kuin tämä eli. Husákin onnettomuudeksi Brežněv kuoli useita vuosia ennen Husákia. Tosin, kun Husák aikanaan syrjäytettiin puoluejohtajan tehtävistä vuoden 1987 lopussa, koko järjestelmän aika alkoi olla vähissä. Ehkä Husák oli vain realistti, jollaisena hän tahtoi esiintyä. Hän ymmärsi, ettei pienten pidä ”potkia tutkainta vastaan” niin kauan kuin isojen voimasuhteet pysyvät muuttumattomina.

Toisaalta slovakit eivät menettäneet miehityksen seurauksena niin paljon kuin tšekit. Kommunistit onnistuivat siinä, missä Masarykin tasavalta epäonnistui. Slovakia teollistettiin, kouluttautuneen väestön osuus kasvoi yhtä suureksi kuin Tšekissä ja kiistatta myös elintaso nousi, kun lasketaan kehi-

tys vuodesta 1948. Toisaalta teollistamisessa vähät välitettiin ympäristövahingoista, ja teollisuus osoitautui melko pian olevan vanhanaikaista.

Siihen Slovakian edistys kuitenkin vaikutti, että toisin kuin tšekien ”peruskirja” Charta 77, joka oli ensisijaisesti demokratiaa ja sananvapautta kaipaavien intellektuellien liike, Slovakien vastarinta nousi katolisen kirkon ja uskonnollisten ihmisten keskuudesta tarkoituksena uskonnonharjoittamisen vapauden puolesta. Slovakit olivat saaneet leipänsä, he vasta alkoivat kaivata demokratiaa.

Samettivallankumous koittaa

Kun kommunistinen järjestelmä kaatui vuoden 1989 lopussa, tšekit ja slovakit olivat yhtä lailla mukana. Kansalaisfoorumi OF:ää Tšekissä vastasi ”Yleisö väkivaltaa vastaan”, VPN puolestaan Slovakiassa. Yleisen vapautumista seuranneen euforian jälkeen kansallisuusongelmat nousivat pintaan. Jo muutama kuukausi kommunistien kukistumisen jälkeen liittoparlamentissa syntyi kiistaa maan nimestä, kirjoitetaanko se tavuviivalla Tšekko-Slovakia, kuten slovakit toivoivat ja kuten se oli kirjoitettu toisen tasavallan aikana loppusyksystä 1938, vai ilman, kuten tšekit olivat tottuneet tekemään. Kansalaisliikkeet alkoivat hajota samalla, kun taloutta ryhdyttiin voimakkaasti muuttamaan markkinataloudeksi. Slovakia köyhempänä osapuolena kesti huonommin tšekkiläisen pääministeri **Václav Klausin** shokkiterapiaa, koska siellä kannattamattomien yritysten lopetus aiheutti suurempaa työttömyyttä.

Liittovaltion avioero alkaa

Loppujen lopuksi tšekit ja slovakit äänestivät vuonna 1992 liittoparlamenttiin puolueet, joilla ei ollut mitään muuta yhteistä kuin se tšekkien Klausin ja slovakien **Mečiarin** yhteinen havainto, ettei heillä ollut mitään yhteistä. Niinpä muodostetun liittotalituksen ainoaksi tehtäväksi jäi vain valtion jakamisen valmisteleva.

Tšekki ja Slovakia ovat nykyään sekä EU:n että NATO:n jäseniä. Slovakia pääsi NATO:on vasta vuonna 2004 Mečiarin itsevaltaisuuden aiheuttaman viivästymän vuoksi. Sitten se otti kirin ja pääsi EU:n valuuttaunionin jäseneksi ennen Tšekkiä, Puolaa tai Unkaria. Oliko siitä Slovakialle etua? Juuri nyt kun valuuttaunioniin ei ole tungosta.

Heikki Larmola

Uutiskooste alkuvuoden 2013 tapahtumista Tšekissä

Tšekissä pidettiin alkuvuodesta presidentinvaalit, ensimmäiset suoralla kansanvaalilla, voittajaksi selviytyi **Miloš Zeman**. Tarkempaa tietoa vaalitapahtumista ja tuloksista löytyy Heikki Larmolan artikkelista alkaen sivulta 11.

Klaus: ”Tšekkoslovakian jakautuminen oli sekä Tšekille että Slovakialle eduksi”

Helmikuisella Slovakian-vierailullaan Tšekin tasavallan väistynyt presidentti **Václav Klaus** ilmaisi Slovakian presidentille **Ivan Gašparovičille** tyytyväisyytensä siitä, että Tšekkoslovakian liittovaltio hajosi vuoden 1992 lopulla. Klausin mukaan kummankin maan suhteet ovat parantuneet jaon jälkeen. Klaus muistutti vielä, että jako tapahtui hyvin ja ystävällisessä hengessä. Presidentti Gašparovič oli samaa mieltä ja huomautti lisäksi, että liittovaltion aikaiset suhteet eivät olisi välttämättä säilyneet niin hyvinä, eivätkä suhteet olleet aina tasaveroisia, kuten ne nyt ovat. Juuri Klaus, silloinen Tšekin pääministeri, sekä hänen senaikainen kollegansa **Vladimír Mečiar** olivat vuoden 1992 vaalien jälkeen liittovaltion hajoamisen pääarkkitehtejä. (26.2.2013)

Dukovanyn ydinvoimalan toinen yksikkö pysäytettiin

Noin kuukauden mittainen seisokki kesti toukokuun alkupuolelle. Ydinvoimalan työntekijät vaihtoivat seisokin aikana osan ydinpolttoaineesta uuteen, tarkistivat laitteet ja tekivät parannuksia turvallisuuden lisäämiseksi. Aiemmin tänä vuonna pysäytettiin voimalan kolmas yksikkö noin kuukauden ajaksi. Jäljellä olevien kahden yksikön seisokit kestävät arviolta kuukauden. Kaikkiaan Brnon lounaispuolella sijaitsevassa Dukovanyn ydinvoimalassa on neljä yksikköä, joiden yhteisteho on 2000 megawattia. (31.3.)

Slovakia Tšekin kanssa eri linjoilla Visegrad-ryhmän laajentumisesta

Tšekin presidentti Miloš Zeman ja hänen slova-

kialainen kollegansa Ivan Gašparovič eivät ole yhtä mieltä Visegrád-alueen (V4-maat) laajentumisesta. Zeman ilmaisi Bratislavassa pidetyssä lehdistötilaisuudessa huhtikuun alussa, että Tšekki voisi olla kiinnostunut ottamaan mukaan myös Slovenian. Tämä ei kuitenkaan miellyttä Slovakiaa, sillä sen mukaan vastaavanlaisia ehdotuksia on tehty aiemminkin, mutta koskaan niitä ei ole hyväksytty. Slovakian ulkoministeriö tähdensi, että Visegrad-ryhmä on neljän maan alueellinen ryhmittymä. Samainen ministeriö ei myöskään puolla sitä, että yhteisissä neuvotte- luissa olisi mukana muita maita. Visegrad-maihin kuuluvat Tšekki, Slovakia, Puola ja Unkari. Sen muodostamisesta päätettiin 1991 Unkarin Visegradissa. (5.4.)

Van Rompuy: ”Tšekki ei toistaiseksi täytä euroon liittymisen ehtoja”

Tšekin tasavalta ei toistaiseksi täytä kaikkia euroon liittymisen ehtoja, muistutti Prahassa Euroopan Neuvoston puheenjohtaja **Herman van Rompuy** keskusteltuaan Tšekin pääministerin **Petr Nečasin** kanssa. Nečas muistutti, että eurokysymys ei ole tämän hetken asia. Hänen mukaansa Tšekin kelluva kruunun kurssi on Tšekin talouden etu, ja euroon liittymisestä pitäisi järjestää kansanäänestys. Van Rompuy muistutti lehdistötilaisuudessa, että Tšekin tasavalta liittyessään Euroopan Unioniin sitoutui ennemmin tai myöhemmin ottamaan käyttöön euron. Tšekin presidentti Zeman totesi vastikään, että Tšekki voisi ottaa yhteisvaluutan käyttöön viiden vuoden sisällä. Nečas lisäsi, että maan talouspolitiikasta vastaa hallitus, ei presidentti. (25.4.)

Nečas: ”Sveitsin oleskelulupakiintiöt diskriminointia”

Sveitsin hallituksen päätös pidentää vuodel- la kahdeksalle uudelle EU-jäsenmaalle, mukaan lukien Tšekin tasavalta, tarkoitettuja, ristiriitaisia tunteita herättäviä, pidempään oleskeluun oikeuttavia kiintiöitä on pääministeri Petr Nečasin mukaan syrjintää. ”Tätä kysymystä emme aio rat-

kaista bilateraalisesti, vaan EU-tasolla,” hän ilmoitti lehdistötilaisuudessa. Lupa pidempiaikaiseen oleskeluun oikeuttaa lailliseen työntekoon Sveitsissä. Samalla Sveitsi ilmoitti, että toukokuusta lähtien se rajoittaa muutenkin muuttamista muista EU-maista.

Päätös syntyi Nečasın mukaan sisäpoliittisista syistä. ”Minä henkilökohtaisesti en näe työvoiman vapaan liikkuvuuden rajoittamiselle mitään syytä”, totesi pääministeri. Samoin reagoi myös Tšekin ulkoministeriö. EU ilmaisi Sveitsin toimenpiteen johdosta pettymyksensä, mm. siksi, että se yhä jaottelee yksittäisiä jäsenvaltioita. (26.4.)

Tšekin tasavallan psykiatrinen hoito ei vielä länsieurooppalaisella tasolla

Psykiatrinen hoito on Tšekin tasavallassa rakenteeltaan lähimpänä entisen Neuvostoliiton ja Balkanin maita ja kauimpana kehittyneimpiä länsimaita, ilmenee Prahan Psykiatrisen keskuksen asiantuntijoiden tekemästä tutkimuksesta.

Siinä verrataan tšekkiläistä systeemiä 30 muuhun Euroopan valtioon, ja kannustetaan näin tekemään aiottuja uudistuksia. Entisissä itäblokin maissa psykiatrinen hoitojärjestelmä on keskittynyt ja vuodepaikat ovat pääasiassa suurissa hoitolaitoksissa. Mikäli Tšekki peräänkuuluttaa eurooppalaisia arvoja ja trendejä ja mikäli se todella haluaa lähentää itseään kehittyneisiin valtioihin, täytyy sen tutkimuksessa esitettyjen suositusten mukaan siirtää osa suurissa hoitoyksiköissä tapahtuvasta hoidosta pienempiin yksiköihin ja samalla myös investoida enemmän alalle. Tšekin psykiatrinen hoito saa nykyisin 3,5 % terveydenhoidon rahoituksesta, uudistuksen jälkeen rahoituksen määrän pitäisi olla 5 %, kun EU:n keskiarvo on 8 %. Tšekin terveysministeriön uudistus alkaa ensi vuonna ja rahoitusta siihen on budjetoitu vuoteen 2020 mennessä runsaat kuusi miljardia kruunua eurooppalaisista rahastoista. Runsaat neljä miljardia on varattu mm. hoitolaitosten ja psykiatristen sairaaloiden modernisointiin ja loput kaksi-kolme miljardia suunnataan sairaanhoitajien koulutukseen ja erilaisiin valistuskampanjoihin. (26.4.)

Jaroslav Hašekin graniittipatsas paljastettiin

Kuvanveistäjä **Radomír Dvořákin** 18 tonnin painoinen graniittiveistos **Jaroslav Hašekista** paljastettiin Lipnice nad Sázavoussa 27.4. Kahdeksasta osasta koostuva muistomerkki sisältää

muun muassa sitaatin kirjailijan kuuluisimmasta teoksesta Kunnon sotamies Švejkin seikkailut kymmenellä eri kielellä. Taideteoksella on korkeutta 2,65 metriä ja se on saanut nimekseen Luku XXII amerikkalais-kirjailija **Joseph Hellerin** kuuluisan sodanvastaisen romaanin mukaan.

Hellerin romaanin ilmestyttyä kirjallisuuskriitikot huomauttivat siitä, että hänen teoksensa muistutti Švejkiä. Luku XXII -romaanin jatko-osassa sen sankari myös keskusteli Švejkin kanssa, selitti yhteyttä kuvanveistäjä Dvořák. (28.4.)

Prahan keskustassa räjähti

Vapunaaton aattona aamupäivällä tapahtui Prahan keskustassa, Kansallisteatterin lähellä Divadelní -kadulla olevassa rakennuksessa iso kaasuräjähdyks. Sen seurauksena iso osa rakennuksesta tuhoutui. Kuolonuhreilta onneksi kuitenkin välttyttiin, mutta räjähdysten seurauksena loukkaantui ainakin 35 ihmistä, joista neljä vakavasti. Loukkaantuneista suurin osa on opiskelijoita, joukossa pari suomalaistakin. Räjähdyspaikan viereisissä rakennuksissa sijaitsee mm. Elokuvakorkeakoulun ja Kaarlen yliopiston sosiaalisen tiedekunnan tiloja. Pelastustyöntekijät raivasivat paikan perusteellisesti, mutta eivät löytäneet raunioista lisää uhreja tai loukkuun jääneitä. Aineellisten vahinkojen arvioidaan nousevan kymmeneen miljooniin Tšekin kruunuihin. Kaasuräjähdyksen lopullinen syy ei ole vielä selvillä – mistään terroristiteosta ei liene ollut kyse. Kuitenkin rikospaikkatutkijat keräävät aineistoa kohteesta ja yrittävät selvittää syytä tapahtuneeseen. (29.–30.4.)

Lähde: Radio Prahan uutissivut

Toimittaneet: Jari Aula ja Petteri Peuranen

Piparjuuri (křen)

– tšekikeittiön kirpeä herkku

Suomessa piparjuuren käyttö ruuanlaitossa ja lisukkeena on varsin harvinaista. Ennakkoluulot ja huono saatavuus ovat mielestäni suurimmat syyt siihen, että tätä erinomaista herkkua ei tunneta täällä. Piparjuuren kirpeys, jopa polttava maku taas johtaa vieroksumiseen. Itse voitin ennakkoluulot ja jäin ”piparjuuri-koukkuun” heti ensimaistiaisilla kolmisen vuotta sitten Prahassa. Jos haluaa ja aikoo tutustua tšekikeittiöön, ei voi olla kohtamatta piparjuurta, varsinkaan liha- ja kalaruokien lisukkeena.

Piparjuuri (*Armoracia rusticana* tai *Cochlearia armorica*) on tšekiksi *křen selský* ja slovakiksi se tunnetaan nimellä *chren dedinský*. Englanninkielisestä nimestä *horseradish* tulee taas suomalainen versio hevosretikka, jota tosin harvemmin käytetään. Läheinen sukulaiskasvi on japaninpiparjuuri, joka paremmin tunnetaan nimellä wasabi. Aito wasabi on hyvin kallista, minkä vuoksi usein myydään vihreäksi värjättyä piparjuuritahnaa wasabina.

Piparjuuri on ristikukkaiskasvien (brassicaceae) heimon kuuluva monivuotinen, kookas (jopa 1,5-metrinen) kasvi, joka on sukua sinapeille ja kaaleille. Nimensä mukaisesti sen juuret hyödynnetään, kun taas maanpäälliset osat voivat olla sitkeä ja kiusallinen riesa puutarhan rikkakasvina. Piparjuuren tarkkaa alkuperää ei tunneta. se on kotoisin Itä-Euroopasta, mistä se on levinnyt laajalti Väijoispuolelta aina nykyiseen saakka. Piparjuurta esiintyy myös Pohjoisdysvaltain koillisosissa ja suurten järvien alueella. Tšekkiläinen wikipedia kertoo ensimmäisen maininnan piparjuuresta olevan 1150-luvulta **Hildegard Bingeniläisen** teoksessa *Liber simplicis medicinae/Physica*. Aluksi piparjuuri on ollut vain rohtokäytössä, ja runsaasti C-vitamiinia sisältävänä (178mg/100g) sitä on käytetty keripukkilääkkeenä sekä mm. lievän äkillisen keuhkoputkentulehduksen hoitoon. Ulkoisesti piparjuurta on käytetty myös poskiontelotulehduksen hoitoon sekä kihti- ja nivelvaivoihin. Piparjuuri on hyödyllinen myös kasvimaalla, koska sen on sanottu edistävän muiden kasvien kasvua ja torjuvan tuholaisia. Sitä suositellaan istutettavaksi esim. perunamaan kulmiin ja omenapuiden alle.

Piparjuuren käytössä kannattaa kuitenkin olla varo-

vainen, suuret sisäisesti nautitut annokset voivat näet aiheuttaa ruuansulatuskanavan limakalvojen ärsytystä ja tulehtumista. Ulkoisesti piparjuuri voi aiheuttaa allergisia reaktioita ja polttaa ihon rakoille.

Taustatiedot jo kertovat piparjuuren monipuolisuudesta ja hyödyllisyydestä. Piparjuurta pidetään paljolti saksalaisen keittiön mausteena, ranskalaiset kutsuvatkin sitä melko usein saksansinapiksi. Mielestäni se on myös tšekkiläisen keittiön ”vakiokalustoa”, niin runsaasti sitä käytetään lisukkeena monien ruokien kanssa. On suorastaan vaikea kuvitella makkara- tai pekoniannosta ilman tuhtia křen-kekoa! Olen kokeillut usein piparjuurta myös paistetun kalan kanssa – toimii erinomaisesti. Piparjuuri sopii hyvin myös kastikkeisiin, maustevoihin, tuorejuustoihin sekä punajuuriruokiin ja kaalisalaatteihin mausteeksi. Sitruuna ja sinappi sekä inkivääri käyvät hyvin yhteen piparjuuren seuraksi, ja ihan pelkästään raastettu piparjuuri voileivän päällä on mukava välipala. Piparjuurta ei pidä koskaan keittää, vaan lisätä valmiiseen ruokaan. Se menettää tehonsa ja voi muuttua pahanmakuiseksi kuumennettaessa. Säilykkeissä piparjuurella on myös tärkeä tehtävä maustamisen ohella. Se estää homehtumista ja siksi sitä käytetään usein esim. säilykepunajuurissa tai suolakurkuissa. Vielä en ole kokeillut piparjuuresta haudutettua teetä, saati maistanut **Zátopekin** pariskunnan erikoisherkkua, mikä tuntuu ”eksoottisimmalle” piparjuuren käyttötavalle – **Dana** ja **Emil** nauttivat piparjuurta vaniljajäätelön kanssa! Internetistä löytyy runsaasti reseptejä piparjuuren käytöstä.

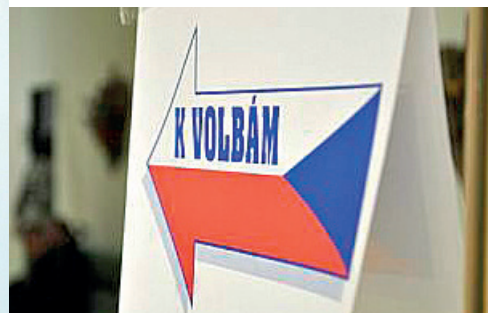
Ehdoton suosikkipaikkani Prahassa – piparjuuren ensikohtaamisesta lähtien – on U Rudolfin paistettu pekoniannos (opečená slanina), jossa on runsaasti tuoretta křeniä, kolme isoa pekoniwiipaletta, sinappia ja kaalisalaattia. Tämä herkkuanne on sitä paitsi edullinen, 99 kruunua (reilut neljä euroa). Rudolfina-ravintola on helppo löytää: kun tulee Staroměstskán metroasemalle ja kääntyy vasemmalle, se on noin 50 metriä kulman takana raitiovaununpysäkin edessä. Toinen suosikkini on U Flekůn paistetut makkarat, piparjuurta luonnollisesti runsaasti lisukkeena. Tietysti pitää křeniä tuoda myös tuliaisiksi kotiin. Jokaisesta ruokakaupasta löytyy pikkupurkeissa (n. 150 g) piparjuurta 1,5 eurolla, kannattaa vertailla hintoja ja tuoteselosteita. Suosittelen myös piparjuurisinappia (hořčice s křenem)!

Petteri Peuranen

Prezidentské volby 2013

Kansa äänesti – Zeman valittiin

Tšekki sai kuluneena kevättalvena uuden presidentin. EU:n iloksi vanha vastarannan kiiski Václav Klaus ei voinut enää saada kolmatta kautta, vaan hänet oli vaihdettava Tšekin perustuslain mukaan uuteen henkilöön. Valitus tuli monet myrskyt kokenut sosiaalidemokraatti – tosin puolueestaan sittemmin eronnut – Miloš Zeman, joka ehti toimia pääministerinäkin vuosituuhannen vaihteessa. Zeman on, toisin kuin edeltäjänsä Klaus, EU-myönteinen poliitikko, mutta tiettävästi yhtä särmikäs persoonallisuus kuin tämä.

Aiemmat presidentit ja heidän valintansa
Äskeiset presidentinvaalit olivat historialliset. Ne olivat ensimmäiset suorat kansanvaalit. Tähän saakka niin entisen Tšekkoslovakian kuin nykyisen Tšekin presidentti on aina valittu parlamentissa. Kansanedustajat valitsivat niin vahvat presidentit ”pater patriae” **Tomáš Masarykin**, **Edvard Benešin**, kuin heikon **Emil Háchan** ja toisen maailmansodan jälkeen uudelleen Benešin virkaansa. Jopa ”vapauttajapresidentti” Masarykille asetettiin vastaehdokkaita, mutta he olivat kannatukseltaan jokseenkin yhtä merkityksettömiä kuin Suomessa **Urho Kekkosen** kilpailijat vuodesta 1962 lähtien.

Myös kommunistiset presidentit **Klement Gottwald**, **Antonín Zápotocký**, **Antonín Novotný**,

Ludvík Svoboda ja **Gustáv Husák** saivat valinnalleen parlamentin vahvistuksen, vaikka tosiasiallisesti valinnasta päätettiin jo etukäteen kommunistisen puolueen keskuskomitean puhemiehistössä – Novotnýn tapauksessa vuonna 1957 valinta tapahtui suoraan Neuvostoliiton suosituksesta.

Samettivallankumouksen jälkeen **Václav Havel** valittiin heti suoraan ilman vastaehdokkaita Tšekkoslovakian presidentiksi. Tšekkien ja slovakien liittovaltion alkaessa hajota 1992 hän menetti slovakien tuen kesällä pidetyissä presidentinvaaleissa. Uutta presidenttiä ei saatu valituksi. Kun Slovakian kansallisneuvosto oli julistautunut ylimmän vallan haltijaksi Slovakian tasavallassa, Havel erosi presidentin tehtävästä. Tšekkoslovakian federaation viimeiset kuukaudet liittohallituksen pääministeri **Jan Stráský** toimi valtion päämiehenä.

Kun uusi itsenäinen Tšekin tasavalta oli syntynyt vuoden 1993 alussa, sen parlamentti äänesti yksimielisesti Václav Havelin uuden valtion ensimmäiseksi päämieheksi. Viisi vuotta myöhemmin Havel valittiin uudelleen, mutta nyt tarvittiin kaksi äänestyskierrosta, ennen kuin hän sai vaaditun enemmistön taakseen.

Vuonna 2003 Havelin oli kuitenkin jo erottava perustuslain säädösten mukaisesti ja seuraajaksi valittiin samettivallankumouksen jälkeisen Tšekin vahva mies **Václav Klaus** – tosin vasta monimutkaisten neuvottelujen jälkeen. Klaus oli nimittäin

kotimaassaankin kiistellympi hahmo kuin Havel, eikä hän koskaan saavuttanut ulkomailla samanlaista arvostusta kuin tämä. Kun Tšekki liittyi EU:n jäseneksi vuonna 2004, Klaus jäi yksin vastustamaan jäsenyyttä ja murjotti pimeässä presidentinlinnassa, kun muut juhlivat maan liittymistä Eurooppaan ilotulituksin ja shampanjoin. Neljä vuotta myöhemmin (2008) Klaus valittiin tehtävänsä uudelleen, mutta vasta edellistä kertaa vieläkin hankalampien poliittisten kuvioiden jälkeen.

Klaus ehti kuitenkin vielä vaikuttaa siihen, että Tšekki jäi Britannian kanssa EU:n yhteisten budjetti- ja finanssipoliittisten järjestelyjen ulkopuolelle. Samoin hän onnistui hankkimaan Lissabonin sopimukseen Tšekille samanlaiset poikkeukset kuin Britannia ja Puola: EU:n tuomioistuim ei voi kumota kotimaisten tuomioistuinten päätöksiä. Siten EU-tuomioistuim ei voi ottaa enää käsiteltäväkseen ns. Benešin dekreettejä vuodelta 1945, jolla sudeettisaksalaiselta vähemmistöltä ja osin myös Slovakian madjaareilta riistettiin Tšekkoslovakian kansalaisuus ja takavarikoitiin omaisuus rangaistuksena sodan- ja miehityksen aikaisista sortotoimenpiteistä. Klausista tuli sen takia lyhyeksi aikaa hyvin suosittu. Viha kyttee sitkeästi, vaikka Saksa ja Tšekki olivat päässeet menneisyydestään sopimukseen jo vuonna 1998, ja aikaa on kulunut jo lähes 70 vuotta. Vielähän Suomessakin monet haikailevat Karjalaa takaisin, eikä ryssävihaa ole suinkaan kokonaan kitketty pois.

Klausin suosio kuitenkin romahti, kun hän lähes viimeisinä töinään armahti tuhansittain rikollisia, joista huomattava osa oli keinottelijoita, korruptoituneita pankinjohtajia ja yritysjohtajia. Niinpä talousrikoksia ei näiden osalta enää tutkita, mikä on paha takaisku, jos Tšekki aikoo joskus vapautua yhteiskunta- ja talouselämänsä vaivaavasta korruptiosta. Klausia suosion menetys ei enää haittaa. Hänen olisi joka tapauksessa pitänyt kahden kauden jälkeen väistyä eläkkeelle viime maaliskuussa uuden presidentin tieltä.

Tämänvuotiset presidentinvaalit

Presidentti valittiin nyt ensimmäistä kertaa suoralla kansanvaalilla. Vaalien ensimmäinen kierros käytiin 11. – 12. tammikuuta kuluvana vuonna. Ehdokkaita oli alun perin peräti 20. **Jan Toman** kuitenkin vetäytyi kisasta viime vuoden puolella jo ennen kuin vaalikampanja oli edes alkanut. Sen jälkeen sisäasiainministeriö huomautti 11 ehdokkaasta, etteivät nämä täyttäneet ehdokkaaksi rekisteröinnin vaatimia ehtoja – luultavasti riittämättömän

kannatuksen vuoksi. Hyväksyttävä ehdokas nimittäin tarvitsee tuekseen 50 000, vähintään 18 vuotta täyttäneen Tšekin kansalaisen allekirjoituksen tai häntä voi ehdottaa vähintään 20 parlamentin Edustajainhuoneen (Poslanecká sněmovna, PS) tai 10 Senaatin jäsentä. Epäselvyyksiä silti jäi, koska yksi ehdokas, **Jana Bobošíková** teki hylkäämisestä menestyksellisen valituksen. Korkein hallinto-oikeus kumosi 13.12.2012 sisäministeriön päätöksen ja Bobošíková saattoi ryhtyä kampanjoimaan.

Lopulta vaaleihin osallistui yhdeksän ehdokasta: Jana Bobošíková, **Jiří Dienstbier**, **Jan Fischer**, **Tat’ana Fischerová**, **Vladimír Franz**, **Zuzana Roithová**, **Přemysl Sobotka**, **Karel Schwarzenberg** ja **Miloš Zeman**. Näistä Jiří Dienstbier on jokin aika sitten kuolleen entisen ulkoministerin poika. Vanhempi **Jiří Dienstbier** oli ensimmäinen samettivallankumouksen jälkeinen ulkoministeri, joka siirtyi suoraan vallassa olleen kommunistipuolueen hänelle osoittamasta ruumiillisesta työstä ulkoministeriksi, eikä tunnollisena kansalaisena unohtanut ilmoittaa edelliselle työnantajalleen työpaikan äkkinäisestä vaihdoksesta.

Nuorempi Jiří Dienstbier oli sosiaalidemokraattisen puolueen, ČSSD:n virallinen ehdokas, koska puolueen entinen johtaja ja pääministeri Miloš Zeman oli jättänyt puolueensa ovet paukkuen. Kuitenkin sekä Dienstbier että Zeman olivat vierailleet kommunistipuolueen, KSČM:n päämajassa saadakseen koko vasemmiston taakseen, kommunistit kun olivat jättäneet – viisaasti kylläkin – nimeämättä omaa ehdokastaan. Vaikka KSČM on edelleen keskisuuri parlamenttipuolue, se on saanut kaikki diktatorisen KSČ:n historialliset synnit kantakseen, joten julkikommunistinen ehdokas olisi saattanut kampanjan aikana joutua vihanpurkausten kohteeksi.

Vaalien värikkäin ehdokas oli näyttämötaiteen professori Vladimír Franz, joka oli antanut tatuoida itsensä kauttaaltaan. Mies on monipuolisesti luova, sillä hän on lisäksi taidemaalari ja on jopa säveltänytkin. Sen verran tavallisesti pikkuporvarillisissa tšeikeissä on ilmeisesti sittenkin ”boheemia”, koska Franz onnistui saamaan peräti 90 000 ääntä ensimmäisellä kierroksella.

Vanhan määrälläisen perinnepuolueen kristillisdemokraattien, KDU-ČSL:n ehdokas oli Zuzana Roithová. Kaksi naista, Bobošíková ja Roithová, presidenttiehdokkaina enteilee sukupuolten välisen tasa-arvon edistymistä myös Tšekin tasavallassa. Ehkäpä viiden tai kymmenen vuoden kuluttua maa saa jo naispresidentin.

Ehdokkaista Jan Fischer oli maan tilastoviraston pääjohtaja joutuessaan kevätkesästä 2009 yllättäen pääministeriksi kesken Tšekin EU-puheenjohtajuuskauden, kun edellinen pääministeri **Mirek Topolánek** joutui nolosti eroamaan. Poliittisesti sitoutumaton, lähinnä oikeistolaiseksi arvioitava Fischer joutui pelastamaan Tšekin EU-puheenjohtajuuskauden epäonnistumisista, mitä pelastettavissa oli, ja saavuttikin tässä tehtävässä kansansuosion, jonka gallupien mukaan olisi pitänyt viedä hänet presidentinvaalien toiselle kierrokselle. Se ei kuitenkaan riittänyt, kun oikeiston sitoutunut ehdokas, ulkoasiainministeri Karel Schwarzenberg yllätti ja nousi toiseksi eniten ääniä saaneena vaalien toiselle äänestyskierrokselle. Ilmeisesti Fischerin muinainen jäsenyys hallitsevassa kommunistipuolueessa KSČ:ssä, mitä hän yritti peitellä, koitui hänelle kohtalokkaaksi rasitteeksi.

Presidentinvaalit käynnistyvät

Ensimmäisen äänestyskierroksen kärkimies oli Miloš Zeman, oman parlamentin ulkopuolelle jääneen pikkupuolueensa ehdokkaana. Zeman sai anteeksi muinaisen kommunistipuolueen jäsenyytensä, koska hän puhui siitä avoimesti. Sitä paitsi hän oli dubčekilaisen puolueen jäsen, liittynyt siihen vuoden 1968 ”Prahan kevään” innoittamana, ja joutunut puhdistetuksi neuvostomiehityksen jälkeisen ”normalisoinnin” alkaessa.

Koska kukaan ehdokkaista ei saanut ehdotonta enemmistöä ensimmäisellä äänestyskierroksella, toiselle kierrokselle selvisivät aristokraattinen ulkoasiainministeri ja upporikas Karel Schwarzenberg ja työväenluokasta lähtöisin oleva taloustieteilijä Miloš Zeman, joka tapahtumarikkaan elämänsä aikana oli ehtinyt vieraila myös Alexander Dubčekin johtaman reformikommunistisen KSČ:n jäsenenä.

Schwarzenberg johti vuoden 2010 parlamenttivaaleja varten edellisenä vuonna (2009) perustettua oikeistolaista TOP 09-puoluetta (Tradice, Odpovědnost, Prosperita 09: perinteet, vastuul-

lisuus, vauraus), joka vei harmittavasti muita oikeistolaisia parlamenttivaaleissa ääniä konservatiiviselta ODS:ltä, nykyiseltä pääministeripuolueelta. Schwarzenberg kuitenkin itse heikensi mahdollisuuksiaan tuomitessaan Václav Havelin tapaan saksalaisvähemmistön sodanjälkeisen karkotuksen ”barbaarisena tekona”, mitä se tosiasiallisesti olikin, vaikka se oli kosta ”silma silmästä ja hampaasta” -periaatteella sudeettisaksalaisten natsien miehityksen aikaisista teoista.

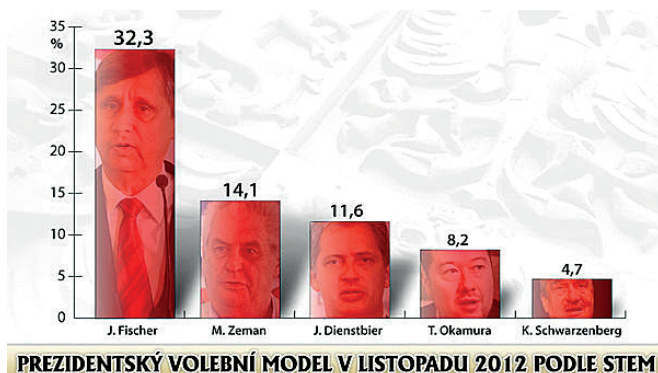
Lähdettyään ČSSD:stä Miloš Zeman keräsi ympärilleen pienen poliittisen ryhmittymän nimeltä ”Strana Práv Občanů - Zemanovci” (SPOZ eli Kansalaisten oikeuksien zemanilainen puolue). Sillä ei ollut vuoden 2010 parlamenttivaaleissa mitään mahdollisuuksia selviytyä viiden prosentin äänikynnyksestä. Zemanin henkilökohtaiset ansiot vasemmistijohtajana tunnustettiin presidentinvaaleissa. Oli selvää, etteivät sosiaalidemokraatit ja kommunistit koskaan suostuisi äänestämään Schwarzenbergin kaltaista hahmoa, jonka ylimyksellinen olemus muistutti kaukaisista Itävalta-Unkarin kaksoismonarkian ajoista.

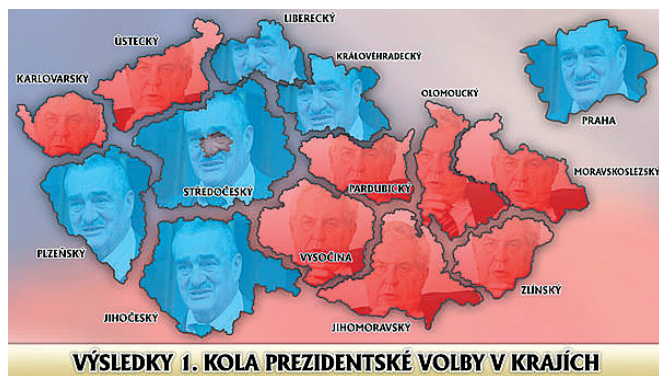
Toisella kierroksella uudeksi tasavallan presidentiksi seuraavaksi viisivuotiskaudeksi tuli valituksi Miloš Zeman 2 717 405 äänellä Karel Schwarzenbergin 2 241 171 vastaan. Voittaja sai siis vajaat puoli miljoonaa ääntä enemmän kuin hänen kilpailijansa. Zeman sai 54,80 prosenttia äänistä ja Schwarzenberg 45,19. Voitto oli kiistaton, eikä aiheuttanut valituksia, kuten vastaavissa vaaleissa Venezuelassa, jossa hävinneen ehdokkaan näyttää olevan vaikea tunnustaa tappiotaan.

Tšekin tasavallan presidentin valtaoikeudet

Suomen tavoin myös Tšekin tasavallassa presidentin valtaoikeuksia on karsittu pääministerin hyväksi. Tosin Tšekissä presidentille on jätetty enemmän valtaa kuin Suomessa. Kummassakin maassa tämä on tapahtunut samaan aikaan, kun presidentin valinta on jätetty kansalle. Ilmeisesti kummankaan maan poliittinen ja taloudellinen eliitti ei halua luottaa kansaan, eikä jättää sille liikaa ratkaisuvalltaa, mikäli se joutuisi luopumaan samalla joistakin omista etuoikeuksistaan. Sen enempää Tšekissä kuin Suomessakaan ei ole ehkä kehittynyt riittävän voimakasta kansalaisyhteiskuntaa todellisen demokratian tueksi ainakaan sellaisena kuin se Skandinavian kuningaskunnissa ymmärretään.

Tšekin presidentti valitaan viideksi vuodeksi kerrallaan. Hän nimittää ja voi erottaa hallituk-

sen. Hän voi kutsua parlamentin alahuoneen, Edustajainhuoneen (PS:n) koolle tai tarvittaessa hajottaa sen. Senaatin asema on toinen siksi, että sen jäsenistä aina kolmannes vaihtuu joka toinen vuosi, eikä Senaatti ole lainsäätäjänä yhtä ratkaisevassa asemassa kuin PS. Siten Senaattia ei erikseen hajoteta, koska sen jäsenistö vaihtuu muutenkin. Tasavallan presidentille ja senaattorille on yhteistä vaalikelpoisuusikä, joka on peräti 40 vuotta.

Tšekin tasavallan presidentti nimittää maansa perustuslakituomioistuimen jäsenet vähän kuin Yhdysvaltain presidentti, joka nimittää korkeimman oikeuden jäsenet. Edelleen Tšekin presidentti nimittää ylimmän valvontaviraston (Nejvyšší kontrolní úřad) johtajan (prezident) ja varajohtajan. Ylin valvontavirasto on hiukan samantapainen kuin Valtiontalouden tarkastusvirasto Suomessa: se valvoo valtion taloudenpitoa, valtion omaisuuden hoitoa ja budjetin, tulo- ja menoarvion toteutumista. Tšekin presidentti nimittää edelleen maan keskuspankin pankkineuvoston eli johtokunnan jäsenet. Suomen presidentiltähän otettiin äskettäin pois oikeus nimittää Suomen Pankin johtokunnan tavalliset jäsenet. Samoin kuin Suomessa, Tšekin presidentti on myös maan armeijan, puolustusvoimien ylipäällikkö, mutta hän nimittää ainoastaan ylimmän upseeriston – kenraalit.

Uusi tasavallan presidentti Miloš Zeman

Miloš Zeman astui virkaansa kuluva vuoden maaliskuussa. Hän täyttää syksyllä jo 69 vuotta. Zeman on syntynyt saksalaismiehittäjien Böömin ja Määrin protektoraattiin 28.9. 1944 Kolínissa. Tätä taustaa vasten hänen aikaisemmat jyrkän kielteiset lausuntonsa sudeettisaksalaisista ovat ymmärrettäviä. Hän on koulutukseltaan taloustieteilijä. Zeman liittyi jo 45-vuotiaana samettivallankumouksen aikana 1989 kommunistit Tšekissä kaataneeseen Kansalaisfooriin, OF:ään ja liittyi sen hajottua sosiaalidemokraattiseen puolueeseen. Zeman toimi sosiaalidemokraattien, ČSSD:n johtajana vuosina 1993 – 2001. Tämä aikana hän kykeni nostamaan sen marginaa-

lisen pikkupuolueen asemasta maan suurimmaksi puolueeksi. Siitä lähtien ČSSD onkin kiistellyt konservatiivisen ODS:n (Občanská demokratická strana, Kansalaisten demokraattinen puolue) kanssa maan suurimman puolueen asemasta.

Zeman toimi Edustajainhuoneen, PS:n puhemiehenä vuosina 1996 – 1998 ja pääministerinä vuosina 1998 – 2002. Jo hänen hallituksensa alkuvuosina Tšekistä tuli NATO:n jäsen. Zemanin ura pääministerinä kaatui kuitenkin epäonnistuneisiin hävittäjäkauppoihin, joita senaatti vastusti. Tarkoituksena oli nimittäin hankkia ruotsalaisia Jas 39 Gripen-hävittäjiä. Samana vuoden 2002 kesänä parin päivän rankasateet aiheuttivat tuhoisan tulvan, minkä jälkeen hävittäjäkaupat kariutuivat. Zeman nosti seuraajakseen ČSSD:n johtajaksi ja pääministeriksi **Vladimír Špidlan**, jonka onnistui johtaa sosiaalidemokraatit vaalivoittoon. Zeman ehti jo vetäytyä eläkkeelle Etelä-Määriin, Špidla puolestaan EU:n komissaariksi.

Kilpailijat omassa puolueessa pitivät Zemania kuitenkin yhä vaarallisen vaikutusvaltaisena. Muuan lakimies **Zdeněk Altner** nosti Zemania vastaan oikeusjutun vaatimalla ČSSD:ltä 19 miljardin kruunun edestä korvauksia jostakin Zemanin vuonna 2000 pääministerinä ja puoluejohtajana allekirjoittamasta kiinteistösopimuksesta. Kun Zeman sai tietää, että ČSSD:n silloinen puheenjohtaja (2007) **Jiří Paroubek** oli toiminut Altnerin taustalla, hän erosi maaliskuussa 2007 sosiaalidemokraattisesta puolueesta. Sen koommin Zeman ei ole – ainakaan toistaiseksi - palanut ČSSD:n jäseneksi, vaan hän perusti kaksi vuotta myöhemmin jo kerran mainitun pienen SPOZ-puolueen. Se ei kuitenkaan vuonna 2010 PS:n vaaleissa pystynyt ylittämään viiden prosentin äänikynnystä eikä siis nostamaan Zemania takaisin parlamenttiin.

Nyt hän sai siis kertakaikkisen hyvityksen uuteen valtion päämiehenä. Saattaa olla, että Zemanin voittomarginaali oikeistolaiseen vastaehdokkaaseen ulkoasianministeri Karel Schwarzenbergiin vastaa vasemmiston tämänhetkistä etumatkaa äänestäjien suosiossa. ODS:n pääministeri **Petr Nečasilla** on vähän samanlaisia ongelmia kuin suomalaisella aateveljellään ja kollegallaan **Jyrki Kataisella**. Suomen SDP:n puheenjohtajalla ja valtiovarainministerillä **Jutta Urpilaisella** olisi syytä todelliseen riemuun hallituksen virallisen optimismin sijasta, jos Suomen sosialidemokraatit olisivat vähänkään yhtä suosittuja kuin tšekkiläinen veljespuolue. Siihen Urpilaisella ja SDP:llä näyttää olevan toivottoman pitkä matka.

Heikki Larmola

Kiinnostus tšekin kielen opiskeluun edelleen suurta

Myös kuluneella kevätlukukaudella 2013 on kiinnostus tšekin kielen opiskeluun pitänyt vahvasti pintansa. Kevään aikana on Helsingissä järjestetty kolme eritasoista kurssia, ja jo vakiintuneen työnjaon mukaan on Kalliolan kansalaisopisto vastannut perustason opetuksesta ja Suomi–Tšekki-seura ry. puolestaan on keskittynyt edistyneempien opiskelijoiden ohjaamiseen. Yhteensä Helsingissä järjestetyillä kursseilla on keväällä 2013 ollut 25 opiskelijaa.

Syyt kiinnostukseen ovat jälleen olleet moninaisia, mutta yleisimpänä ovat tänäkin vuonna olleet perhesiteet. Kielitaitoa ovat kursseilta olleet hakemassa sekä tulevat ja nykyiset puoliset että muiden muassa myös kälyt ja anopit. Toiseksi yleisin syy on kesän lähestyessä ollut jälleen Tšekkiin suuntautuva matkailu, mutta ovatpa kannustimena opintoihin olleet niin tšekkiläiset animaatioelokuvat kuin Zetor-traktoritkin.

Kurssien ohjelma on vaihdellut kurssitason mukaan. Kalliolan kansalaisopistossa on keskitytty kielioopin sisäistämiseen, aktivoimiseen ja hiomiseen runsaiden arkielämään liittyneiden kirjallisten ja suullisten harjoitusten avulla. Suomi–Tšekki-seuran edistyneen tason kurssilla puolestaan jo valmiiksi erittäin hyvän kielitaidon omanneet opiskelijat ovat perehtyneet tekstien avulla Tšekin perustuslakiin, poliittiseen järjestelmään ja hussilaiseen uskonpuhdistukseen. Lisäksi opiskelijat ovat laatineet esitelmiä, joiden aiheina ovat olleet Tšekin television lastenohjelmat, pelastuskoirat, Tšekkoslovakian hajoaminen ja juutalaisuus Tšekissä. Kaikilla kursseilla opiskelijat ovat olleet erittäin motivoituneita ja aktiivisia, eikä keskeytyksiä ole ollut. Osoituksena innostuksesta ja kerrassaan esimerkillisestä aktiivisuudesta voidaankin pitää sitä, että osa opiskelijoista aikoo kesän aikana lukea yhden vuosikurssin oppimäärän päästäkseen syksyllä jatkamaan opintojaan haluamassaan ryh-

mässä.

Kevään kurssien kohokohta oli varmasti Kalliolan kansalaisopiston opiskelijoille tarjoutunut mahdollisuus esiintyä Tšekin television maaliskuussa kuvaamassa ja kesän aikana Tšekissä esitettävässä ohjelmassa, jonka nimi kuuluu vapaasti suomennettuna ”Tšekkiläisillä jäljillä Suomessa”. Lyhyt kohtaus kyseiseen ohjelmaan kuvattiin Kalliolas-
sa oppitunnillamme.

Perinteiseen tapaan on lukukausi tänäkin vuonna päätetty kaikille kursseille yhteisellä rennolla ja vapaamuotoisella päättäjaisillanvietolla. Tällä kertaa juhlistimme onnistunutta lukukautta Helsingin keskustassa sijaitsevassa tšekkiläistyyllisessä ravintola Vltavassa tšekkiläisen elokuvan ja tšekkiläisen ruoan sekä iloisen yhdessäolon merkeissä. Silti opinnot eivät halukkailta jää kesäksikään tauolle, sillä jo neljättä kertaa peräkkäin järjestävät seuran kurssien opettajat **Sirpa Seppälä** ja **Nina Faconová** edellisen vuoden opiskelijoille kesäisen keskustelukurssin tšekkiläisen oluen äärellä. Arvattavasti on kesäopintojen suosio tänäkin vuonna suuri.

Valitettavasti syksyn kurseja koskevat yksityiskohdat eivät kummallakaan Helsingissä opetusta tarjoavalla taholla ole vielä täysin selvillä tämän lehden painoajankohtana. Tästä syystä ei siis tämän jutun kylkijäisenä ole perinteistä seuraavan lukukauden kurseja koskevaa tiedotetta. Ilmoitus syksyn 2013 kursseista on kuitenkin nähtävänä seuran kotisivuilla (www.suomi-tsekki-seura.fi) viimeistään heinä-elokuun vaihteessa.

Toivotamme kaikki tervetulleiksi seuraamme niin verestämään olemassa olevaa kielitaitoa kuin opiskelemaan ystävämaan kielen alkeita! Vitejte!

Sirpa Seppälä

